

Jenny van Hoey

HET SCHEMA VAN KOWZAN ALS EERSTE INSTRUMENT IN DE ANALYSE VAN EEN OPVOERING

Ik spreek vanuit de Vlaams-Belgische situatie waar in het zesde jaar van het Algemeen Secundair Onderwijs in de drie lestijden Nederlands per week een belangrijk deel van de literaire vorming aan dramatiek wordt besteed. (We hebben het hier niet over het vak 'drama' zoals dat in Nederland bestaat en bij ons gelijkwaardig is aan het vak Nederlandse Expressie). Studie van de dramatiek bestaat grosso modo uit de tekststudie - het fundament - en de studie van de opvoering - het huis dat op het fundament gebouwd werd. De studie van dit literair genre onderscheidt zich juist daardoor van alle andere literaire genres: eenzelfde fundament kan dienen voor duizend verschillende huizen. De dramatische tekst werd geconcipieerd als aanleiding gevend tot een terbeschikkingstelling in visuele en auditieve signalen aan een publiek. Het onderwijzen en leren over dramatiek kan dus niet zonder studie van de codes die daarmee gepaard gaan. We noemen dit duurder: de studie van de theatersemiotiek.

Vanuit de reeds genoemde samenhang tussen dramatekst en drama-opvoering moet deze tekst gelezen worden met het oog op een opvoering terwijl de opvoering het best kan genoten worden als de tekst gekend is.

Vanuit de tekstanalyse zelf (maar ook vanuit de kennis van literaire stromingen en dramatische tradities) moet er gewerkt worden naar een juiste analyse van opvoering a, gemaakt naar de idee van regisseur a'.

Vandaag gaat het er mij om een eerste aanzet te geven tot de analyse van een opvoering als activiteit die excellent kadert in het schoolvak Nederlands.

I. Wat is kijk- en luisteronderwijs (theateronderwijs)?

Waar het ons vroeger - vanwege onze filologische vorming en vanwege de tijdsgeest - alleen te doen was om de dramatische tekst, spitsen we ons nu evenzeer toe op de waarneming, interpretatie en beoordeling van de visuele en auditieve signalen die met de opvoering van een tekst gepaard gaan. Sommigen spreken ook over respectievelijk optische en acustische signalen.

Schema 1.

VISUELE + AUDITIEVE
SIGNALLEN

WAARNEMING

BESCHRIJVING

INTERPRETATIE

EVALUATIE

- ORDENEN
- OBJECTIVEREN
- VERBALISEREN

- VANUIT:
- DRAMATEKST
 - DRAMATRADITIE
 - REGIECONCEPT

- OBJECTIVEREN
- SUBJECTIVEREN

Het is verkeerd om te denken dat dit een eenvoudig klusje is dat leerlingen ook wel alleen aan kunnen. Mijn zeventienjarige ondervinding leerde me dat een eenvoudige en duidelijke basis - ook voor 18-jarigen - een enorm rendement oplevert. Bovendien maken deze visuele en auditieve signalen deel uit van een theatercode die berust op tekst, traditie en regieconcept. Die steunpilaren moeten hun ook bijgebracht worden. Van daaruit de studie aanvatten is de enige juiste weg en bepaald niet zomaar voor de hand liggend te noemen.

II. Waarom doe je aan kijk- en luisteronderwijs (theater- onderwijs)?

Redenen genoeg. Ik ben niet exhaustief: ik kan altijd nog wel redenen bijfabriceren. Ik ben niet objectief: ik ben zelf theaterfreak en dus 'promoot' ik mijn voorliefde.

1. Theater lijkt me één van de plezierigste 'media' om aan cultuurzoverdracht en kunstzinnige vorming te doen. Immers, waar kan je directer en duidelijker kennis maken met de gedragingen van mensen in hun maatschappelijke en private context?
Theater fungeert als doorgeefluik van wat zowel 500 jaar geleden als gisteren gangbaar was. Theater fungeert letterlijk als een spiegel voor de mens die zichzelf wil leren kennen.
2. Jongeren van nu zijn opgevoed met het beeld: ze zijn er mee vertrouwd, in veel gevallen zijn ze eraan verslaafd. Kortom, ze kennen het beeld en ze houden ervan. Het is dan ook zeer dankbaar en succesvol om met het beeld een toegang te maken tot een tekst en vice versa.
3. Theater genieten is een sociale discipline bedrijven. Je bevindt je tussen levende warme mensen, je kijkt naar levende warme mensen. Je moet je houden aan discipline zoals op tijd komen, niet in lompen verschijnen, zwijgen in de zaal, een drank en een plas in de pauze. Lijkt dat elitair? Dat is het ook en het hoort er nu eenmaal bij.

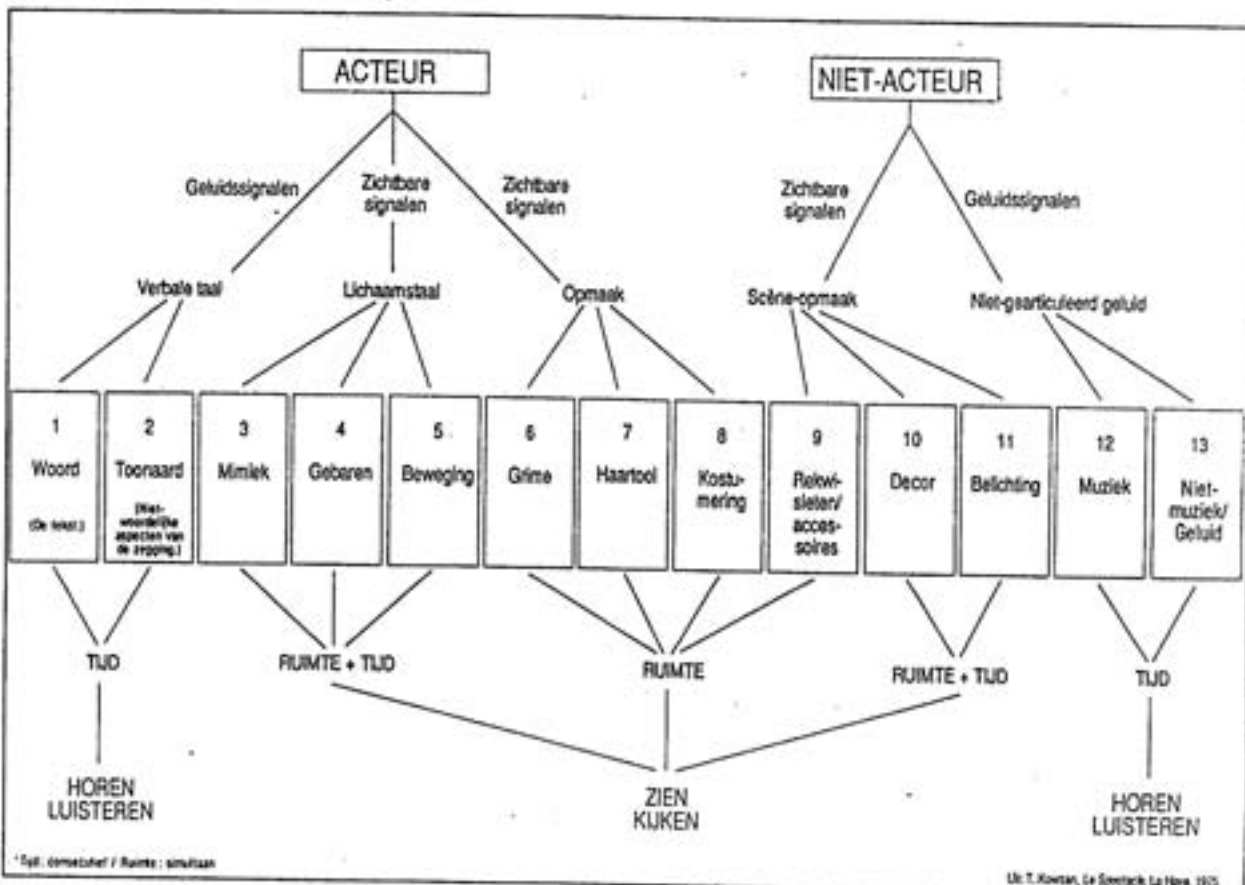
4. Theater geeft ons de kans met artiesten van eigen bodem in contact te komen, met hen te praten. Ze zijn bereikbaarder en dus echter dan de goden van het witte doek.
5. Tenslotte is theater een zeer complete ervaring: de zintuigen nemen de prikkels op (ook de olfactorische!), om dan verder in te werken op de affectie en de cognitie. Op deze driedeling is de menselijke kennis gestoeld.

III. Wat heeft dit onderwijs met het vak Nederlands te maken?

1. Theater kan gezien worden als de conservator van de Nederlands gesproken literaire taal. De confrontatie ermee vinden we enkel terug in dit medium en in aanverwanten zoals het cabaret, om er slechts één te noemen.
2. De dramatische tekst maakt zonder discussie deel uit van het school vak Nederlands.
3. Last but not least: via de methode die ik binnen een paar minuten aan u zal voorstellen, zal de leerling:
 - gericht waarnemen
 - schrijven
 - een denk- en werkmethode uitvoeren, die transfereerbaar is (ruimer toepasbaar, onafhankelijk van de vakinhoud)Wat wil u nog meer?

Ik verduidelijk nu het schema van Kowzan, hulpmiddel om de waarneming te ordenen en naderhand te vangen in woorden.

Schema 2

Daarna verduidelijk ik het werk- en denkproces dat leerlingen verrichten.

Dan toon ik op video een aantal theaterfragmenten die de categorieën van Kowzan illustreren. Zo'n montage zou beginpunt moeten zijn om aan opvoeringsanalyse te gaan doen.

De fragmenten zijn genomen uit:

- de opvoering van 'Richard III' door het Reizend Volkstheater, in een regie van Marc Schillemans. De oorspronkelijke Shakespearetekst heeft een adaptatie naar het Antwerps ondergaan; deze werd uitgevoerd door Wannes van de Velde, een dialectzanger en tekstschrijver.
- de opvoering van 'De Getemde Feeks' door Malpertuis, in een regie van Dirk Tanghe. Deze regisseur bewerkte ook de tekst. Met deze voorstelling won hij in 1987 een prijs; in Rotterdam werd hij nu ook bekroond voor de voorstelling van 'Romeo en Julia'.

De commentaar bij de fragmenten geldt als inleiding op een analyse.

Het is natuurlijk niet mogelijk het beeld hier af te drukken en dus is ook de commentaar erbij op zich zinloos.